

N:o 138.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående uppförande af mässlokaler för underofficerare och manskap vid vissa truppförband; gifven Stockholms slott den 20 mars 1908.

Under återopande af bilagda utdrag af protokollet öfver landt-försvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen

att till uppförande af mässlokaler för underofficerare och manskap vid Hallands och Västmanlands regementen, Vaxholms grenadjärregemente, Dalregementet, Hälsinge regemente, Jämtlands fältjägarregemente, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens regementen, Lifregementets dragoner, Lifregementets husarer, Smålands husarregemente, Vendes artilleriregemente, Norrlands och Boden-Karlsborgs artilleriregementens afdelningar i Boden, Bodens ingenjörkår samt Skånska trängkåren, Östgöta trängkår, Göta, Svea och Västmanlands trängkårer bevilja 1,352,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 31 gjorda framställning, å extra stat för år 1909 anvisa 500,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

G U S T A F.

O. B. Malm.

*Utdrag af protokollet öfver landtförsvärsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
20 mars 1908.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena TROLLE,
Statsråden: ALBERT PETERSSON,
 HEDERSTIERNA,
 HAMMARSKJÖLD,
 ROOS,
 SWARTZ,
 grefve HAMILTON,
 grefve EHRENSVÄRD,
 MALM.

Chefen för landtförsvärsdepartementet, statsrådet Malm yttrade vidare:

»Uti den till innevarande års Riksdag aflättna statsverkspropositionen har framställning under punkt 31 af fjärde hufvudtiteln blifvit gjord om anvisande af 500,000 kronor till uppförande af mässlokaler för underofficerare och manskap vid vissa truppförband. I det vid nämnda proposition fogade protokollet öfver landtförsvärsärenden anföres här-om, att, sedan arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet uti underdånig skrifvelse den 4 maj 1904 med tillstyrkande till Kungl. Maj:t

öfverlämnat en af chefen för fortifikationen gjord framställning om uppförande af en mässbyggnad för underbefäl och manskap vid Lifregementets dragoner, arméförvaltningen anmodats att inkomma med kostnadsförslag till dylika byggnader, i den mån sådana kunde erfordras, jämväl för öfriga kasernetablissemang, till hvilkas uppförande Riksdagen dittills beviljat medel, äfvensom att, efter verkställd utredning, afgifva yttrande, om eller i hvad mån kostnaden för mässbyggnad för nämnda personal vid hvarje särskildt truppförband, jämväl Lifregementets dragoner, kunde bestridas, utan att särskildt anslag därför behöfde af Riksdagen äskas.

Arméförvaltningen hade i anledning häraf uppdragit åt chefen för fortifikationen att efter verkställd utredning inkomma med yttrande i ärendet. Den 30 april 1907 hade denne afgifvit det begärda yttrandet, hvilket åtföljdes af ritningar och kostnadsförslag till mässbyggnader för Hallands och Västmanlands regementen, Vaxholms grenadjärregemente, Dalregementet, Hälsinge regemente, Jämtlands fältjägerregemente, Väster-norrlands, Västerbottens och Norrbottens regementen, Lifregementets husarer och Smålands husarregemente, Vendes artilleriregemente, Norrlands artilleriregementes afdelning i Boden, Boden-Karlsborgs artilleriregementes afdelning i Boden, Bodens ingenjörkår samt Skånska trängkåren, Östgöta trängkår, Göta, Svea och Västmanlands trängkårer. Kostnaderna beräknades till sammanlagdt 1,291,000 kronor.

Rörande mässbyggnad af ifrågavarande slag vid Lifregementets dragoner hade chefen för fortifikationen samma dag afgifvit särskildt yttrande, och beräknades kostnaden för denna byggnad till 61,000, eventuellt 64,000 kronor.

Med öfverlämnande af chefens för fortifikationen yttranden hade arméförvaltningen, som för sin del icke hade något att erinra mot de föreliggande förslagsritningarna och kostnadsberäkningarna, i särskilda underdåniga skrivelser den 4 maj 1907 hemställt, att, därest Kungl. Maj:t täcktes besluta, att ifrågavarande mässbyggnader skulle uppföras, kostnaderna härför måtte bestridas från landtförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål, hvarom i sådant fall proposition till Riksdagen borde afgifvas.

Öfver förslagsritningarna hade härefter infordrats utlåtanden från vederbörande arméfördelningschefer, hvilka anbefallts att i sin ordning inhämta yttranden från regements- eller kårcheferna samt underofficerskårerne vid de olika truppförbanden.

Sedan Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 31 nästlidne maj be-myndigat chefen för landtförvarsdepartementet att tillkalla sakkunniga

personer, för att, bland annat, afgifva utlåtanden uti de ärenden rörande nya byggnader för armén, som kunde till dem öfverlämnas, samt på grund häraf sådana personer blifvit utsedda, hade dessa anmodats att afgifva utlåtande jämväl uti föreliggande ämne.

Vid tiden för afgifvandet af statsverkspropositionen hade de sakkunniga till behandling förehaft frågan rörande mässlokalerna, men då icke hunnit slutligen handlägga densamma.

Att emellertid dåvarande t. f. departementschefen ansåg sig redan då böra upptaga frågan, berodde därpå, att ofvan omförmälda landtförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål icke, såsom arméförvaltningen beräknat, ansåges kunna användas till bestridande af kostnaderna för mässlokalernas uppförande, enär fonden behöfde tagas i anspråk för annat ändamål. Det syntes därför blifva nödigt att af Riksdagen äska särskilda anslagsmedel för uppförandet af ifrågavarande mässbyggnader.

De sakkunnigas utlåtande i ämnet har nu till Eders Kungl. Maj:t inkommit.

I början däraf erinra de sakkunniga, att mäss- eller marketenteri-lokaler för underbefäl och manskap sedan gammalt funnits å de särskilda truppförbandens garnisons- eller mötesplatser. Anskaffningen och underhållet af dessa lokaler hade hufvudsakligen bekostats af de för utskänkingen af maltdrycker inflytande inkomsterna, hvilka i allmänhet därtill lämnade riklig tillgång. 1904 års Riksdag beslöt emellertid i anledning af en inom Andra kammaren väckt motion att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande af förbud mot all utskänking af öl å lägerplatserna, och hade Kungl. Maj:t med tillmötesgående af Riksdagens uttalade önskan därefter utfärdat sådant förbud.

Till följd häraf hade den för omförmälda ändamål tillförene tillgängliga inkomstkällan upphört, och torde det därför numera ankomma på statsverket att bevilja härför erforderliga medel.

En härmed sammanhängande fråga, som jämväl stode på dagordningen, vore den om behofvet af särskilda samlingslokaler för manskapet. I de hittills uppförda kasernerna funnes visserligen för hvarje kompani ett särskildt dagrum, men detta hade icke ansetts tillfyllest, synnerligast som det under repetitionsöfningarna användes till manskapslogement. Redan vid 1903 års Riksdag hade en motionär inom Andra kammaren föreslagit, att Riksdagen måtte »i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga erforderliga åtgärder för att vid de regementen och lägerplatser, som äro i saknad af nödiga

samlingslokaler för de värnpliktige jämte tillhörande bokförråd och skrifmaterialier, denna brist måtte så skyndsamt som möjligt varda afhjälpt». Det Andra kammarens tillfälliga utskott, som för förberedande handläggning erhöll motionen till sig öfverlämnad, tillstyrkte motionen; och blef den jämväl af Riksdagen bifallen. I sitt öfver densamma afgifna utlåtande anförde utskottet, bland annat, att, så länge utskänkningerna å lägerplatserna komme att fortfara, de däraf inflytande inkomsterna syntes böra användas för tillgodoseende af ifrågavarande behof, men att om, såsom utskottet för sin del hoppades, denna rörelse komme att inom den närmaste framtiden upphöra, utskottet föreställde sig, »att Riksdagen då med nöje skall bereda regementena andra inkomster i stället för dem, som de genom en så glädjande förändring förlorat».

I detta sammanhang erinra de sakkunniga, att i det anslag till uppförande af kasernetablissemang för 15 infanteriregementen, som beviljades af 1906 års Riksdag, ingick ett belopp af 590,000 kronor eller nära 40,000 kronor för hvarje etablissemang för uppförande af »marketeri- och samlingslokaler för manskapet».

Då det alltså torde få anses fastslaget, att erforderliga medel för uppförande af såväl mässlokaler för underbefäl och manskap som ock särskilda samlingslokaler för de värnpliktige måste äskas hos Riksdagen, hade endast återstått att undersöka, huru detta behof skulle kunna fyllas på ändamålsenligaste sätt och utan alltför stora kostnader.

Innan jag fortsätter redogörelsen för de sakkunnigas utlåtande, torde jag få yttra mig något om det förslag till lokaler af ifrågavarande slag, som uppgjorts inom fortifikationen.

Såsom förut omförmälts, har chefen för fortifikationen i detta afseende afgifvit fullständigt förslag, åtföljdt af ritningar och kostnadsberäkningar, de senare slutande å ett belopp af 1,291,000 kronor, hvartill komme 61,000, eventuellt 64,000 kronor för en mässbyggnad vid Lifregementets dragoner. Enligt nämnda förslag skulle ifrågavarande byggnader uppföras efter två särskilda typer, den ena afsedd för infanteriregementena, i öfverenstämmelse med en af den s. k. generalskommissionen den 15 mars 1907 till Kungl. Maj:t öfverlämnad ritning, och den andra, afsedd för truppförband vid specialvapnen, enligt en inom fortifikationen utarbetad ritning. Jämlikt det af chefen för fortifikationen uppgjorda generella kostnadsförslaget skulle uppförandet af en hvar utaf ifrågavarande byggnader kräfva följande utgifter nämligen:

A. Enligt typen för infanteriregementena.

Hallands regemente	kronor	66,000: —
Vaxholms grenadjärregemente	»	69,000: —
Dalregementet	»	66,000: —
Västmanlands regemente	»	69,000: —
Hälsinge regemente	»	66,000: —
Norrbottnens regemente	»	80,000: —
Västerbottnens regemente	»	66,000: —
Jämtlands fältjägarregemente	»	69,000: —
Västernorrlands regemente	»	72,000: —

B. Enligt typen för öfriga truppförband.

Vendes artilleriregemente	kronor	59,000: —
Skånska trängkåren	»	61,000: —
Östgöta trängkår	»	59,000: —
Lifregementets husarer	»	59,000: —
Göta trängkår	»	59,000: —
Svea trängkår	»	61,000: —
Västmanlands trängkår	»	59,000: —
Norrlands artilleriregementes detachement i Boden	»	71,000: —
Boden—Karlsborgs artilleriregementes d:o	»	71,000: —
Bodens ingenjörkår	»	71,000: —

C. Enligt särskild ritning för en dylik byggnad vid Smålands husarregemente	»	38,000: —
		<hr/>
		eller tillhopa kronor 1,291,000: —

Mässbyggnaden vid Lifregementets dragoner skulle utföras enligt samma typ, som dylika byggnader vid de under B) upptagna truppförbanden, och kräva en kostnad af 61,000 kronor eller, därest inom densamma anordnades centraluppvärmning, 64,000 kronor.

Samtliga kostnaderna för uppförande af mässbyggnader vid nu ifrågakvarande truppförband skulle alltså, under förutsättning att centraluppvärmning af lokalerna icke anordnades, uppgå till 1,352,000 kronor.

Enligt generalskommissionens och fortifikationens förslag skulle underofficerarnas och manskapets mässlokaler förläggas till samma byggnad, ehuru med sådana plananordningar att icke blott själfva

samlingsrummen utan äfven köks- och ekonomiafdelningarna blifvit fullständigt åtskilda. Då det emellertid blifvit ifrågasatt, att det ur vissa synpunkter skulle vara ändamålsenligt, att underofficerarnas och manskapets mässlokaler skildes genom deras förläggning till särskilda byggnader, infordrades från vederbörande regements- och kårchefer utlåtanden härom, hvilka skulle afgifvas, efter det underofficerskårerna lämnats tillfälle att i ämnet yttra sig.

Af de inkomna utlåtandena i denna fråga framgår, att de flesta underofficerskårerna uttalat sig för att deras och manskapets mässlokaler skulle förläggas till skilda byggnader, eller, om detta ej kunde ske, åtminstone förses med särskilda ingångar och äfven i öfrigt göras isolerade från hvarandra. Regements- och kårcheferna hafva i allmänhet förklarat sig dela den af deras underofficerskårer uttalade uppfattningen härutinnan, ehuruval äfven framhållits, att det syntes för en ekonomisk drift af underofficerarnas mäss vara ändamålsenligare icke blott att själfva samlingslokalerna förlades till samma byggnad utan jämväl att underofficerarna och manskapet hade gemensamma köks- och ekonomiafdelningar, då de underofficerare, som skulle komma att intaga sina måltider i mässen, antagligen vore så få, att särskild mathållning för dem knappast skulle bära sig.

Förut omförmälda sakkunniga, som enligt sitt utlåtande anslutit sig till sistnämnda åsikt, hafva härom anfört, att, medan vid de gamla lägerplatserna snart sagdt alla underofficerarna, uppgående vid ett infanteriregemente till ett 50-tal, måst, aflägsnade från sina hem, intaga sina måltider i underofficersmässen, torde det å de nya förläggningsplatserna, där de flesta gifta underofficerarna hade sina bostäder inom kasernetablissemanget, i många fall blifva endast ett 10-tal, vid de mindre truppförbanden till och med ännu färre underofficerare, som i allmänhet intoge sina måltider i mässen. Att för ett sådant fåtal anordna särskild mathållning med särskild mässföreståndare och särskild personal måste uppenbarligen medföra alltför stora kostnader för dessa underofficerare. Det syntes vara fullt tillräckligt, att de för dem afsedda lokalerna och deras ingångar så mycket som möjligt afskildes från manskapets, men att köket och mathållningen blefve gemensamma för underofficerarna och manskapet. En särskild direktion, bestående af såväl af regementschefen utsedda officerare som valda representanter för underofficerare och manskap, syntes lämpligen kunna tillsättas för att öfvervaka, att mathållningen sköttes på bästa sätt, och att icke, såsom mot systemet med gemensam mathållning anmärkts, underofficerarna erhöles några fördelar på manskapets bekostnad.

För bedömande af frågan om dessa mässlokalers anordnande i öfrigt hafva de sakkunniga dels besökt åtskilliga dylika lokaler vid truppförband i och utom Stockholm samt inhämtat kännedom om därstädes befintliga anordningar, dels ock tagit del af ett af arméns kaserubyggnadsnämnd utarbetadt förslag till en sådan byggnad, hvilket förslag de sakkunniga dock icke ansett böra komma till utförande.

Mot fortifikationens förslag till mässbyggnad för truppförband, tillhörande specialvapnen, hafva de sakkunniga framställt den anmärkningen, att manskapsmässen syntes vara allför liten.

För att erhålla en för ändamålet väl afpassad typ, som kunde utföras för rimlig kostnad, hade de sakkunniga låtit genom fortifikationens ritbyrå upprätta åtskilliga förslag, af hvilka de efter noggrannt öfvervägande ansett sig böra för ett fältinfanteri- eller fältartilleriregemente förorda ett såsom »grupp VI a)» betecknad förslag, hvilket beräknats komma att draga en kostnad af 68,900 kronor. Detta förslag syntes nämligen erbjuda tillräckliga utrymmen och en ändamålsenlig belägenhet af de olika lokalerna på samma gång som det torde vara lätt att placera i terrängen och syntes kunna utföras för en relativt låg kostnad. För de mindre truppförbanden ansåge de sakkunniga, att i hufvudsak samma förslag borde komma till användning — dock syntes de för manskapet afsedda utrymmena kunna minskas med ungefär en tredjedel. Någon särskild ritning till det sålunda förminskade förslaget hade de icke ansett nödigt att uppgöra, men enligt verkställda beräkningar syntes detsamma kunna utföras för en kostnad af ungefär 60,000 kronor. Kostnadsberäkningarna för de flesta af förslagen, däribland de två sistnämnda, vore uppgjorda under förutsättning af byggnadernas uppförande af trä. Om byggnader å de gamla mötesplatserna komme till användning, kunde dessa kostnader sannolikt ytterligare nedbringas, särskildt om dylika byggnader utan alltför stora förändringar kunde flyttas och användas för ifrågavarande ändamål, i hvilket fall de af de sakkunniga förordade förslagen endast borde användas såsom norm för behofvet af olika utrymmen, medan i öfrigt de förändringar borde göras, som betingades af materialets dimensioner, terrängen m. m.

Ehuru mäss- och samlingslokaler för underbefäl och manskap syntes böra så snart som möjligt uppföras för de truppförband, som ännu saknade sådana, ansåge dock de sakkunniga det vara fördelaktigt, att den typ, som Eders Kungl. Maj:t funne böra komma till användning, först pröfvades på några ställen, innan den definitivt fastställdes, på det att de mindre förbättringar eller förändringar, som tilläfventyrs kunde visa sig önskvärda, skulle kunna för framtiden iakttagas. Därest

det af Eders Kungl. Maj:t för ifrågavarande ändamål af innevarande års Riksdag äskade anslaget blefve af Riksdagen beviljadt, syntes för denskull erforderligt belopp för uppförande af ett par dylika byggnader redan under innevarande år kunna förskjutas af arméförvaltningen.

I fråga om behovet af ifrågavarande lokaler äro, såsom af det anförda framgår, alla ense. Redan den omständigheten, att medel anvisats till anordnande af sådana lokaler i de kasernetablissemang, som ännu icke påbörjats, föranleder därtill, att åtgärder böra vidtagas för att bereda underofficerarna och manskapet vid öfriga truppförband samma förmåner, hvilka för öfrigt i och för sig måste anses vara af stor betydelse för deras trefnad samt för möjlighörandet af nyttig sysselsättning inom kasernen under fritiderna.

Frågan torde alltså nu allenast gälla, huru dessa lokaler skola anordnas och gäldandet af kostnaderna för deras uppförande. I förstnämnda afseende ansluter jag mig till det af de sakkunniga förordade förslaget såsom en normaltyp, tjänande till ledning för bedömande af de kraf på utrymme och bekvämlighet m. m., som i hvarje särskildt fall böra tillgodoses. På hvad sätt sedermera dessa byggnader skola komma till utförande, lärer få bero på lokala förhållanden, möjligheten att använda redan befintliga byggnader eller materialier till dylika samt de erfarenheter, som intill tiden för hvarje byggnads uppförande kunna från olika håll hafva vunnits.

Beträffande kostnaderna synes visserligen den af de sakkunniga föreslagna typen ställa sig något, om ock obetydligt, dyrare än den af fortifikationen föreslagna, men, då såsom nyss är nämnt, åtskilliga till prisnedsättning ledande omständigheter möjligen kunna påräknas vid utförandet af byggnaderna, exempelvis genom användande af äldre byggnader å mötesplatserna, torde det af fortifikationen angifna kostnadsbeloppet, i dess helhet 1,352,000 kronor, nu kunna beräknas såsom tillräckligt.

På grund af hvad jag sålunda anført och med hänvisande till hvad i statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 13 sistlidne januari i detta ämne förekommer, får jag i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till uppförande af mässlokaler för underofficerare och manskap vid Hallands och Västmanlands regementen, Vaxholms grenadjärrege-

mente, Dalregementet, Hälsinge regemente, Jämtlands fältjägerregemente, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens regementen, Lifregementets dragoner, Lifregementets husarer, Smålands husarregemente, Vendes artilleriregemente, Norrlands och Boden—Karlsborgs artilleriregementens afdelningar i Boden, Bodens ingenjörkår samt Skånska trängkåren, Östgöta trängkår, Göta, Svea och Västmanlands trängkårer bevilja 1,352,000 kronor och däraf, i enlighet med den i årets statsverksproposition angående fjärde hufvudtiteln under punkt 31 gjorda framställning, å extra stat för år 1909 anvisa 500,000 kronor.»

Hvad departementschefen sålunda hemställt tacktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder bifalla; och skulle proposition i ämnet af den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, till Riksdagen aflåtas.

Ex protocollo:

Gust. Th. v. Rosen.